

Вишневська І.Г.*

СТРАТЕГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ АМЕРИКАНСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИНАХ ЗА УМОВ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТУ

Окреслено відносини між США та Китаєм у контексті їхньої боротьби за світову гегемонію; здійснено стратегічне моделювання розвитку системи міжнародних відносин через призму американсько-китайської конкуренції.

Ключові слова: США, Китай, наддержава, світове лідерство, логарифмічна спіраль, стратегічне моделювання, діаграма Вороного, алгоритм Форчуни.

Определены отношения между США и Китаем в контексте их борьбы за мировую гегемонию; совершено стратегическое моделирование развития системы международных отношений через призму американо-китайской конкуренции.

Ключевые слова: США, Китай, сверхдержава, мировое лидерство, логарифмическая спираль, стратегическое моделирование, диаграмма Вороного, алгоритм Форчуна.

The relationship between the USA and China has been outlined in the context of their struggle for world hegemony; the strategic modeling of international relations development has been realized through the prism of US-Chinese competition.

Key words: the USA, China, superpower, world leadership, logarithmic spiral, strategic modeling, Voronoi diagrams, Fortune's algorithm.

США може бути наддержавою ще скільки завгодно часу, однак навряд чи завжди. Це твердження можна пояснити графічно. Позначимо нинішній центр сили (США) точкою О. Ця сила задає напрямок руху системі міжнародних відносин, що графічно зображена у вигляді рівнокутної спіралі. Недивлячись на безкінечне число витків рівнокутної спіралі, довжина дуги логарифмічної спіралі відносно довільної точки А (нова потуга) - кінечна.

Рівнокутна спіраль буде котитися без ковзання по дотичній АВ. Поліус спіралі О буде рухатися під прямим кутом до ОА і, врешті-решт, потрапить в точку В. А дуга АО прокотиться без ковзання по АО (Див. рис.1).

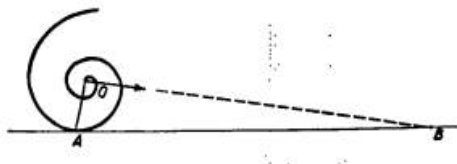

Рисунок 1.

* аспірантка Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України
Науковий керівник: проф. Потехін О.В.

Спіральний вихор Фібоначчі також нескінченно розкручується ззовні від центру, проте в кінцевому результаті він досягає свого початку і в цій точці або зупиняється, або створює абсолютно новий вихор, що обертається в протилежному напрямі, ніж попередній.

Розглядаючи варіант, коли спіраль вичерпує себе, приходячи в кінцеву точку О, після чого якась країна перехоплює естафету лідерства, розкручуючи нові витки спіралі, варто окреслити яка ж із гіпотетичних держав може стати «наддержавою».

На статус «наддержави» може претендувати та країна, яка володіє такими економічними можливостями, військовою силою та політичним авторитетом, щоб усі ці складові одночасно впливали на міжнародне співтовариство в будь-якому куточку земної кулі.

Американське збройне втручання в інші країни за допомогою сил НАТО задля встановлення миру надає можливість «наддержаві» бути присутньою навіть у «гарячих» точках планети, але ця «політика руху» програє перед стратегією КНР. По-перше, воєнне втручання не завжди сприймається позитивно (тому американцями витрачається зайва енергія на подолання опору); по-друге, і на це слід особливо акцентувати увагу, - політика Сполучених Штатів не дає прибутків (окрім так званих «бонусів» для підтримання статусу світового лідера). Отож, ця політика руху є надто витратною для США, особливо за умов поступового затухання центру сили. Виникає парадокс: якщо США не будуть рухатися, то це вже не буде наддержавою; якщо США будуть рухатися, то вони поступово прийдуть до виснаження внаслідок необхідності здійснювати великі капіталовкладення для підтримки статусу лідера. Це можна зобразити наступним чином (Див. Рис. 2):

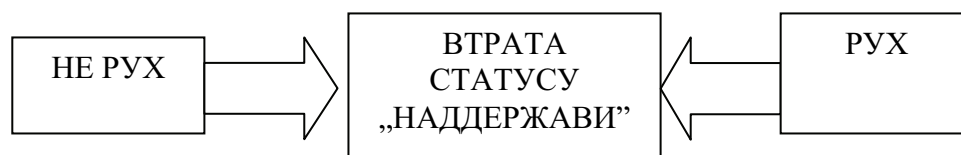

Рисунок 2.

Як вихор не в змозі сам себе підтримувати, так і наддержавою залишається «на плаву» завдяки зовнішнім факторам: зіткненням протиріч. Це традиційний підхід для самопідтримання спіралі влади в системі міжнародних відносин, хоча є всі підстави стверджувати, що він має чимало недоліків і, врешті-решт, програє перед альтернативними стратегіями.

Взагалі, нинішня міжнародна система подолала стереотип минулого, коли одна країна захоплює іншу за допомогою зброї. Традиційні збройні війни трансформуються в інформаційні та фінансові.

На відміну від американців, Китай обирає таку політику, щоб (без зайвих енергетичних витрат на боротьбу з опором) бути «бажаним гостем» у будь-якому куточку планети та ще й отримувати з усього цього прибутки.

Приклад отримання імпліцитної влади через фінансовий чинник ми знаходимо в історії, зокрема, в історії єврейства. Розсіяння євреїв надало можливість бути їм «у різних точках планети, в будь-який час». Ймовірно, КНР обрала саме цю стратегічну модель поведінки. Однак, китайці мають значно більше переваг, ніж їхня «модель» внаслідок демографічних і, власне, державотворчих факторів. Євреї не мали держави (а нинішня політика «повернення на історичну батьківщину» не сприяє ідеї «розсіяння»).

Отож, окрім того, що Китай є великою країною (третє місце за територією і перше - за кількістю населення), він обрав іще й виграшну стратегію для просування на територію інших країн. Якщо США має можливість за допомогою військ НАТО регулювати сві-

тові процеси (і таким чином бути в будь-якій точці планети), то КНР робить це за допомогою значно дієвішої «зброї» - фінансів. Китай, як держава, фінансує стратегічно важливі проекти по всьому світу й має перевагу перед тими ж таки американцями, бо в США фінансуванням займаються підприємці, а їхні можливості нижчі, ніж можливості бюджету КНР.

Час як ніколи на боці Китаю. «Карти впали» так, що глобалізаційні процеси сприяють передусім китайцям. Сьогоднішня світова система на основі концепції монетаризму, за якою ринок сам регулює себе, а слабкі елементи знищуються, є виграшною для китайців в економічному аспекті та зрозумілою в ментальному. Вислів давньокитайського міністра-реформатора Шан Яна «слабкий народ - сильна держава» має подвійний акцент.

Якщо за умов глобалізації світ поступово розчиняється, стає все більш однотипним (насамперед, завдяки «прищепі» «західних цінностей»), кордони розмиваються, то КНР укріплює свою державну міць і не розчиняється. Мається на увазі не домінантна ознака очей, хоча вона не зникає при схрещенні з іншими расами, а передається з покоління в покоління, а мається на увазі формування монолітної нації, яка не розчиняється за межами КНР. Китайці розселилися по всьому світу, зберігаючи дивну здатність сполучатися одне з одним незважаючи на політичні, ідеологічні та локальні відмінності. Чайна-таун виробляє глобальні, віртуальні за своєю природою образи китайської ідентичності. Китайці не позбавлені патріотизму: майже 80% всіх іноземних інвесторів в економіку КНР - етнічні китайці (хуацяо).

Та чи зможе Китай стати «наддержавою» і, таким чином, змінити хід спіралі міжнародної системи? Для цього розглянемо як можуть формуватися нові потуги на фоні світового лідерства Сполучених Штатів. Проведемо аналогію: всередині спіралі «несучого» вихру може зародитися «компактний» вихор, який буде повільно обертатися навколо центру, тобто, буде «грати» за правилами центру. Якщо ж компактний вихор наблизиться близько до кордону несучого вихру, він починає його спотворювати, «накручуючи» на себе. У результаті «компактний» вихор створює навколо себе «антивихор» (тобто вихор, що обертається в протилежному напрямку), починає з ним взаємодіяти, а потім виштовхує його назовні, при цьому сам «компактний вихор» наближається до центру.

За подібною схемою розвивалися події в Японії, яка певний час кидала виклик американській гегемонії. Проте Японія була економічно потужною країною-гігантом, а не «наддержавою», вона не мала жодних передумов для набуття такого статусу. Врешті-решт, аналогічно «компактному» вихору, вона вступає в тісне співробітництво з центром – Сполученими Штатами, нівелювавши «антивихор», ними ж створений.

Таким чином, щоб отримати статус світового лідера замало бути великою потугою. Варто ще відповідати вимогам до «наддержави», а також враховувати циклічну стадію розвитку країни-гегемона, в якій із фаз вона знаходиться (наприклад, у фазі «левів» чи «лисиць», згідно з класифікацією Вільфреда Парето) тощо.

За нинішніх умов глобальної трансформації світу більше шансів для отримання естафети лідерства має та країна, яка опиниться якомога ближче до «центру», а не та, що буде боротися з ним. Зміна спіралі лідерства може мати два шляхи розвитку, аналогічно спіралі Фібоначчі:

- США поступово втрачає статус лідера, і нову спіраль руху міжнародної системи розкручує вже новий потужний центр сили;
- вичерпавши консервативні методи впливу, Сполучені Штати різко змінюють напрям руху цивілізаційної спіралі.

Це може відбутися за певних обставин. Наприклад, якщо їхня потуга зіллється з новою потугою, наприклад, з Китаєм. Хоча в такому разі позиції старого лідера будуть дещо сумнівними, а поява нового «центру» залишить помітні сліди на еволюційній спіралі розвитку людства.

Наразі КНР становить конкуренцію для Сполучених Штатів в економіці. У 2011 році Китай посів 2 місце в світі за обсягом ВВП і 1 місце за обсягом промислового виробництва, випередивши США. Китай обійшов США також за споживанням енергоресурсів, за пусками ракет-носіїв, за обсягами торгівлі з ЄС (товарообіг Євросоюзу з Китаєм виявився на \$ 800 млн. більше, ніж зі США, склавши 13,4% від всіх експортно-імпортних угод союзу). КНР також обігнала США за обсягом IPO. У 2011 р. китайські біржі зберегли і зміцнили лідерство в IPO - обсяг первинних розміщень на біржах Гонконгу, Шенженя і Шанхая склав \$ 73 млрд - майже вдвічі більше, ніж на NYSE і Nasdaq разом узятих. Гонконгська біржа утримує перше місце за обсягом IPO вже третій рік поспіль - це ознака глобального зсуву фінансових потоків із Заходу на Схід. За показником золотовалютних резервів Китай став абсолютним світовим лідером. Золотовалютні запаси КНР перевищують американські більше ніж в 25 разів [1].

Однак всі ці дані ще не вказують на можливість Китаю здобути пальму світового лідерства. Наприклад, Зб. Бжезінський зазначає: «намагання Китаю досягти глобального верховенства неминуче сприймалося б іншими як спроба нав'язати національну гегемонію. Кажучи простіше, будь-хто може стати американцем, але тільки китаець може бути китайцем – і це ставить додатковий і значний бар'єр на шляху національної глобальної гегемонії» [2]. Та з американським політологом можна посперечатися. Як говорив римський імператор Веспасіан: «Гроші не пахнуть». Наразі вони є основним ціннісним орієнтиром людства. Це варто визнати. Глобалізований світ робить ставку на фінанси, конкуренцію та споживання. Якщо ж у близькому часовому вимірі головною світовою цінністю буде лишатися фінансова складова, то, без сумнівів, Китай переграє Сполучені Штати, і тоді вже не варто чекати на зміну ціннісних орієнтирів у світогляді Homo sapiens. Переможець встановлює правила гри. А оскільки КНР як ніхто інший сильна саме в веденні фінансових ігор, то «козирними картами» будуть гроші.

При такому векторі розвитку не виключено, що конкуренція набуде більш жорстких форм, а людство стане більш холоднокровним, як це, наприклад, спостерігається в Китаї, де встановлена паспортна система, за якою сільське населення не може вирватися з клешнів бідності. Втім, невібагливість китайців дозволяє їм збирати «вершки» в важкодоступних районах. Китайці віряють у короткочасність взаємодій, тому вони завжди намагаються більше отримати і виграти [3]. Китайці працюють по всьому світі там, де немає розвиненої інфраструктури. Американці не будуть працювати в таких умовах, тому «просування» в «будь-яку точку планети» на практиці краще вдається КНР.

Здійснюючи стратегічне моделювання американсько-китайських відносин, звертаємося до діаграми Вороного та алгоритму Форчуни [4]. Цей алгоритм заснований на застосуванні замітаючої вертикальної прямої лінії. На кожному кроці алгоритму діаграма Вороного побудована для множини, що складається з замітаючої прямої та точок зліва від неї. Пряма рухається зліва направо. Кожен раз, коли вона проходить через чергову точку, ця точка додається до вже побудованої ділянки діаграми. Однак, щоб визначити: хто в майбутньому стане гегемоном, пропонуємо дещо змінити алгоритм Форчуни, а саме, розвернемо систему координат в два боки (див. рис. 3).

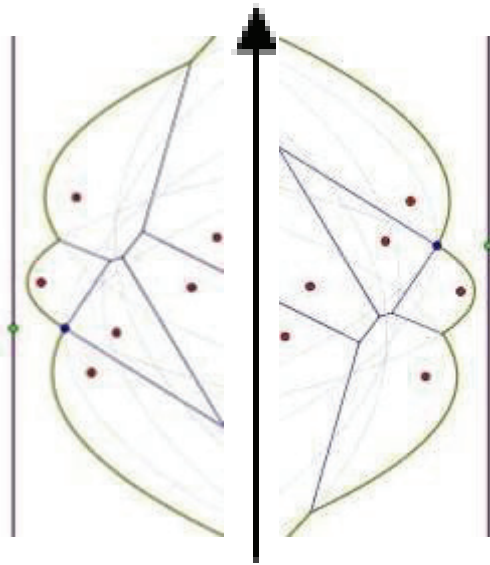

Рисунок 3.

Зліва від вісі – точки, які вказують на фактори, що тягнуть країну назад, наприклад, країна отримує кредити і повертає їх на соціальні виплати, «проїдає» їх. Від цього потерпає економіка США. Справа від вісі – точки, що представляють чинники, які підштовхують країну вперед, до статусу «наддержави». У цьому контексті варто відмітити показники могутності держави згідно з Д. Зінгером, А. Органським та інш. Доцільно враховувати також стимулюючі складові, як вкладання грошей у стратегічно важливі об'єкти, надання кредитів під власні товари, експорт готової продукції (а не сировини), експорт капіталу, прагнення до інновацій та постійне експериментування [5] тощо.

Використовуючи алгоритм Форчуни, відповідно до якого замітаюча пряма КНР бігла до цілі швидше, ніж замітаюча США, авторка дійшла висновку, що динаміка розвитку Китаю є вищою за американську.

Список використаних джерел

1. Country Comparison: Reserves of foreign exchange and gold // The World Factbook. – The Central Intelligence Agency, 2012. – <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2188rank.html?countryName=United%20States&countryCode=us®ionCode=noa&rank=19#us>. - 03.02.2012.
2. Бжезінський Зб. Велика шахівниця / Переклад з англ. О. Фешовець. – Львів – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. – С. 210.
3. Dodson, Bill. China Inside Out: 10 Irreversible Trends Reshaping China and its Relationship with the World. – Singapore: Wiley, 2011. – P. 225.
4. Austin, David. Voronoi Diagrams and a Day at the Beach // American Mathematical Society, 2012. – <http://www.ams.org/samplings/feature-column/fcarc-voronoi>. – 11.12.2011.
5. Barr, Michael. Who's Afraid of China?: The Challenge of Chinese Soft Power (Asian Arguments). – London&New York: Zed Books Ltd., 2011. – P. 11.